

PÁPAI REFORMÁTUS
TEOLÓGIAI AKADÉMIA

NÉMETH TAMÁS:

Misszió, teológia, egyház egysége mint a megújulás feltétele

Ma azzal a félreértett gondolattal élünk együtt, hogy „mindennek mértéke az ember” (*homo mensura*) és minden, ami emberi, relatív.¹ Tehát a legszen-
tebbnek gondolt vallási megnyilatkozások és szertartások értéke is relatív-
nak minősül. Ebben a helyzetben szinte kényszeresen hangsúlyozzák sokan
az egyház missziói elkötelezettségét, de közben az igehirdetők ajkán lemondóan meggyengült az evangélium, mert az örömhír értéke is relatív, arra
pedig gondolni sem merünk, hogy aki az evangéliumot adta, szintén csak
az ember mértéke alatt lehet valóság. Ahhoz, hogy misszióról, teológiáról
és egyházzal beszélhessünk, meg kell szabadulnunk az első bűnesetet moz-
gató mértéktől, attól, hogy a kívánságoktól vezérelt ember mondja meg, mi
lesz jó neki. „Az asszony úgy látta, hogy jó volna enni arról a fáról, hogy
csábítja a szemet, és kívánatos az a fa, mert okossá tesz, szakított hát a gyü-
mölcséből, és evett. Adott a vele levő férjének is, és ő is evett” (1Móz 3,6).
A keresztyén misszió éppen arra hívja fel a figyelmet, hogy az Isten akaratá-
val szembeszegülő, önmaga szándékait, felismeréseit mértékké tevő ember
halálba taszítja önmagát. Pál apostol hitvallásos bizonyágtétele arról be-
szél, hogy nekünk „egyetlen Istenünk van, az Atya, akitől van a mindenség,
mi is őérette, és egyetlen Urunk Jézus Krisztus, aki által van a mindenség,
mi is őáltala” (1Kor 8,6). A keresztyénség Istene nem egy a sok vallás sokféle
istene között, hanem az egyetlen, és Jézus Krisztus sem egy a megváltók
sorában, hanem az egyetlen Úr, aki által lett minden, tehát Ő az, akivel min-
den teremtett lénynek szembesülnie kell. Az első keresztyén misszió már
az emberiség egészére nézve, és Krisztus megváltásának kizárólagosságára
nézve fogalmazta meg az örömhírt.

A misszióról szóló, tanító protestáns irodalom a múlt század második fe-
létől arra hívta fel a figyelmet, hogy az egyház létét nem lehet megfogalmaz-
ni a misszió nélkül, mert az egyház részes az Isten missziójában, a *missio
Dei*-ben, tehát mindabban, amit Isten szólt és tett az ember javára és üdvös-

1 A tétel eredetileg Prótagorasztól származik a Kr. e. 5. századból.

ségére. Igaz és nemes az a missziói tudat, amely azt mondja: „Egy lélekért se érjen vádja téged, hogy te miattad, nem látta meg Őt.”² De hogyan lesz az egyház minden nép, minden nyelv számára örömmondó és békekövet? Mit teszünk akkor, amikor az ellenségünk azt mondja, hogy neked az a feladatot, hogy engem szeress, és nem az, hogy megtérésre szólíts fel. Ha a *missio Dei* fogalmába belefoglaljuk azt, hogy Isten léte, teremtő tette, amely nem bizonyítható, de nem is kérdőjelezhető meg, tehát a keresztyénség számára axióma, principiális tétel, sőt annál is több, kijelentett ismeret, amelyből következik az, hogy a teremtő Isten már teremtő tetteivel is, de Jézus Krisztusban különösen, kegyelmes szeretetének abszolút igényével lép az egész emberiség elé, mondván: „Menjetek be a szoros kapun! Mert tágas az a kapu, és széles az az út, amely a kárhozatba visz, és sokan vannak, akik bemennek azon. Mert szoros az a kapu, és keskeny az az út, amely az életre visz, és kevesen vannak, akik megtalálják azt” (Mt 7,13). „Én vagyok a feltámadás és az élet, aki hisz énbennem, ha meghal is él, és aki él és, hisz énbennem, az nem hal meg soha.” (Jn 11,25-26) Aki pedig hisz Őbenne, annak feladatul adatik az, hogy hirdesse az evangéliumot. „Menjetek el szerte az egész világba, hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek, aki hisz és megkeresztelkedik üdvözülni, aki pedig nem hisz, elkárhozik.” (Mk 16,15.16) Hasonlóan szól Jézus a Máté evangéliuma végén is: „Nekem adatott minden hatalom mennyen és földön. Menjetek el tehát, tegyetek tanítvánnyá minden népet.” (Mt 28,18-19) A keresztyén egyház nem alternatívát mutat fel a vallások között, hanem az üdvösség egyetlen lehetséges útját. Ha elhallgatna a Krisztusról szóló bizonyoságtétel az emberek között, a kövek kezdenének el kiáltani. Pál apostol megvallja, hogy „Krisztus szeretete szorongat minket, mivel azt tartjuk, hogy ha egy meghalt mindenkiért, akkor mindenki meghalt; és azért halt meg mindenkiért, hogy akik élnek, többé ne önmaguknak éljenek, hanem annak, aki értük meghalt és feltámadt” (2Kor 5,14-15). Ezeknek az igéknek megértésével kezdődik el a misszió lelkülete az egyházban. A misszió nem érdem, hanem küldetés. „Mert ha az evangéliumot hirdetem, azzal nincs mit dicsekedni, mivel kényszer nehezedik rám. Jaj nekem ugyanis, ha nem hirdetem az evangéliumot!” (1Kor 9,16)

2 RÉ 397,5.

Krisztus egyháza a világba küldött egyház

Ha leszögezzük azt, hogy Jézus Krisztus egyháza a világba küldött egyház (Jn 3,16; 2Kor 5,19; Kol 1,16), ott van egyház, ahol tudatában vannak ennek a küldetésnek és engedelmeknek neki, akkor az egyház fogalmához minden korszakban hozzátartozik a missziói jelleg.³ Az egyház a világért van, ismeri a világot, szolidáris a világgal, megbízatása van a világért. Jézus nem azt kérte, hogy az Atya, mint nem ebből a világból valókat kivegyen bennünket a világból, hanem azt, hogy őrizzen meg a gonosztól (Jn 17,15). A nyugati egyházak missziója évszázadokon át ezt az utat követte. A missziói feladata szerintük mindig a külmisszió, olyan vidékekre kell elvinni a evangéliumot, ahol a pogányság sötétségében népek süllyedtek el. Ennek a missziói szemléletnek a hibája abban volt, hogy nem hatott vissza a küldő egyházra, nem termékenyítette meg az otthon maradottak hitét, s miközben nagy erővel misszionáltak külhonban, otthon eluralkodott a pogányság, az ateizmus vagy az agnoszticizmus. Pedig a legelső missziói utak ismeretében azt láthatjuk, hogy a misszió nem missziós társaságok ügye volt, hanem az antiochiai gyülekezetben szolgáló Barnabást és Saul a Szentlélek egyértelmű döntése alapján imádkozásban és böjtölésben áldással bocsátották el a szolgálatra. A missziói útról visszatérők is az apostoloknak, a gyülekezetnek számoltak be arról, „milyen nagy dolgokat tett velük Isten” (ApCsel 15,4). Az egyház missziója részleges és viszonylagos lesz azáltal, ha nem kapcsolódik az egyház népéhez, a gyülekezetekhez. A misszió akkor egészséges, ha nem kül- és belmisszió, nem missziós társaságok akciója, és nem belmissziói mozgalmakban merül ki, hanem az egyház missziója, a gyülekezetek missziója.

A mai korszellem veszedelme, hogy egyfelől le akarja mondatni a keresztyén egyházakat a misszióról, mert nézete szerint minden vallási igazság, így a keresztyén igazság is relatív igazság, másfelől fel akarja használni olyan célokra, amelyek a keresztyén küldetéssel részben vagy teljesen ellenkeznek. A keresztyén misszióknak azért kell megszólítania az egész emberiséget, mert Isten szeretete az egyszülött Fiút az egész világnak adta, vele az egész világra igényt tart, és meg kell szólítania az embert, mert az evangélium „az élő Isten élő Igéje, az emberhez szóló személyes megszólítás”. „Az igehirdetés akkor igazán igehirdetés, amikor az élő Isten élő Igéjét adjuk tovább egészen konkrétan. *Hic et nunc* – minden általánosítás nélkül”.⁴ Barth figyel-

3 Vö. BARTH, Karl: *Kirchliche Dogmatik*. IV/3.2; 72§ 2. 875.; Lásd: DR. GERÉB Pál: *Barth dogmatikája*. 654.

4 BARTH, K.: *KD IV/3*, 931.

meztet arra, hogy kétféle veszély fenyegetheti az egyházat. Egyfelől az, ha elfelejti, hogy az „evangélium a gyülekezet élő Urának élő Igéje”, másfelől, ha elfeledkezik arról, hogy „az Ige minden helyen és minden időben egy és ugyanaz. Az első keresztyének életében ezért nagyon hamar megjelentek hitvallás jellegű, az evangélium üzenetét *in nuce*, csak a lényegét érintő himnikus megfogalmazások (Fil 2,5-11, 1Tim 1,15; 3,16). A keresztyén üzenet, az evangélium, a Krisztusról szóló apostoli tanítás, amely minden embernek szól, nem emberektől adatott, ahogyan az egyház missziói küldetése sem, hanem a küldő Istentől, a Megváltó Krisztustól, a megerősítő, megvilágosító Szentlélektől. Az egyház missziója tehát a küldőhöz és a küldetés tartalmához való folyamatos igazodásban, engedelmességben és az engedelmességhez való visszatérésben, megerősítésben történik.

Igehirdetés és teológia

Az egészséges misszió mindig foglalkozott és ma is foglalkoznia kell az írott Ige megértésével, az evangélium tartalmi tisztaságával, hogy ne más Jézust, más lélekkel, tehát más evangéliumot hirdessen, mint amit a Szentírásban olvasunk, mert „nincsen más evangélium”, „ha valaki nektek más evangéliumot hirdet azon kívül, amelyet elfogadtatok, átkozott legyen” (Gal 1,7-9).⁵ Ezen a ponton azért ilyen szigorú Pál, mert az evangélium hirdetésével szemben belső és külső elvárások fogalmazódnak meg. Közöttük olyan elvárások, amelyeknek nem szabad engednünk. Török István hívja fel a figyelmünket arra, hogy azért szükséges a dogmatika, a rendszeres teológia korrekciós munkája, mert a prédikáció tisztaságán őrködik. „Ha nem vagyunk elég éberek, elaltatjuk vagy kikapcsoljuk a dogmatikai ellenőrzést, úgy válhatik irányadóvá számunkra a világ, hogy észre sem vesszük. Az igét tehát szándékunk ellenére is valami világi érdek szolgálatába állíthatjuk.”⁶ Egyike a világ ilyen elvárásként megfogalmazott kísértéseinek az, hogy az emberi megismerés felette áll a hit által való ismeretnek. A vallás a tiszta ész határain belül kell, hogy maradjon, lehetséges ugyan az evangélium hirdetése, de csak az ész kontrollja alatt (I. Kant: A vallás a tiszta ész határain belül. 1793). Ebből a tévedésből következett azután a racionális igehirdetés, amely a világ racionális elvárásának figyelembe vétele mellett fogalmazódott meg. „A filozófiai ész illetékességi területéről kiemelt hit helyét nemcsak a filo-

5 Vö. SZALAI András.: *Más Jézus, más lélek, más evangélium*. Harmat-Apológia, Budapest 2011.

6 DR. TÖRÖK I.: *Dogmatika*. Free University Press, Amsterdam 1985. 69.

zófusok, de teológusok is pontosan a filozófiai ész eszközeivel határozták meg. Még az ébredési teológiánál, az újabb protestáns teológiának a vallási szubjektivitás területére visszavonuló mozgása szempontjából klasszikus szemléleténél is ezzel találkozunk. Az ébredési teológusok is Kant erkölcsfilozófiáját vették alapul, panasolja W. Pannenberg.⁷ Ennél is ártalmasabb volt az, amikor a hit a szubjektivitás világába menekült, amivel „az újkori szekuláris társadalom fejlődésében megfigyelhető jelenséggel összhangban, hogy a nyilvános súlyától megfosztott keresztyénség egyre inkább az egyén magánügyének minősül”.⁸ Nemcsak a racionális torzulás, hanem a spirituális visszavonultság is torz evangéliumhirdetésben nyilvánult és nyilvánul meg.

A környezet elvárására mint kísértésre talán legkirívóbb bibliai példa, amikor Barnabást és Pált Lisztrában istenként akarják tisztelni, majd ugyanazért az evangéliumért a zsidók által felbujtott tömeg nem sokkal később megkövezi Pált (ApCsel 14,11-20). Az első keresztyén misszióknak folyamatosan küzdenie kellett a külső elvárásokkal ugyanúgy, mint ma is, és folyamatosan komolyan kellett vennie a világ emberének gondolkodását. Pál Athénban nem indíthatja a bizonyágtételét úgy, mint István vértanú tette Jeruzsálemben felsorolva Isten kegyelmi munkáját Izrael egész történetén, hanem a Pantheon egyik oltárára hivatkozik, melyet „Az ismeretlen istennek” szenteltek. Ezt az Istent, akit ők ismeretlenül is tisztelnek, jött el hirdetni, megismertetni, mint a menny és föld teremtményét, akiben „élünk, mozgunk és vagyunk” (ApCsel 17,22-28). Viszont nem lehetett tekintettel az epikureusok azon nézetére, hogy nincsen a halálon túl élet. Ma is a küldetésünk a világnak szól, a világot veszi komolyan, de az egyház a hirdett evangéliummal elkerülhetetlenül konfrontálódik bálványokkal vagy önmaga bálványozásával terhelt téves nézetekkel. A hit, ha a világban élő ember szemével tekintjük, döntési kérdés, vagy elfogadja Jézus Krisztust, vagy megbotránkozik Őbenne. Rudolf Bultmann, amikor konfrontálódott Heidegger filozófiájával, kénytelen volt kifejteni azt, hogy „ami a filozófia szerint szabadság, a teológia szerint viszont hitelenség”. Ha a filozófia tud arról a szabadságról, amelyben a bűnös ember vállalja önmagát, tudnia kell arról a lehetőségről is, hogy kitérhet e döntés elől. Heidegger természetesen beszél a hitről, mint saját egzisztencialehetőségről, de azt a filozófiához tartozó egzisztenciaforma halálos ellenségének tekinti, és valójában igaza is van.⁹ Miközben megértjük a világi ember önértelmezését, a bűnös ember

7 PANNENBERG, W.: *Vallás és filozófia*. L'Harmattan, Budapest, 2009. 25–26.

8 PANNENBERG, W.: i. m., 25.

9 PANNENBERG, W.: i. m., 26–27.

önigazolását az evangéliumhoz ragaszkodva vállanunk kell ezzel az önértelmezéssel és önellfogadással szemben a kijelentés igazságát. „A prédikátor úgy szabadulhat meg a világ ellentétes igényeitől, ha felismeri, érzi és vállalja az egyetlen igényt: az igehirdetés igényét. Viszont ha el tudja hárítani a hamis igényeket magától, akkor válik égetővé az egyetlen igény, hogy a prédikáció igehirdetés legyen. Ez a prófétai bátorság titka (Jer 1,17; Ám 3,8). [...] Az egyháznak egyedül Istent kell félnie és a világtól sosem kell félnie. Mert csak ha Istent igazán féli, akkor lesz bátorsága arra, hogy a világot ne félje és a világ hamis igényeivel szemben az igehirdetés tisztaságát megőrizze.”¹⁰ A dogmatika, amely az egyház vallástétele arról a bizonyágtételről, melyet a teljes Szentírás az élő Istenről elmond, órállóként figyelmeztet a hamis igényekre akár kívülről, akár belülről érkezzenek. Hitvallásos kritikával és szükség esetén korrekcióval segíti az evangélium hirdetését. Természetesen a rendszeres teológiának is meg kell tisztulnia a külső elvárásoktól. Paul Tillich Rendszeres teológiájában ezt a tisztulást így határozza meg: Túl kell jutnia a „naturalizmuson és a szupranaturalizmuson”. A naturalizmus ugyanis „Istent a létezőt, mint legfőbb létezőt elválasztja minden egyéb létezőtől, hiszen Istent önmagában létezőnek tekinti (*per se, a se*, vagy I. Kant megfogalmazása szerint „*an sich*” létező). Erről Tillich csak ennyit mond: az evangéliumi teológia kategóriájában ez az Isten ma megrendült bálvány.

A szupranaturalizmus Istene pedig „*natura naturans*” azaz „a lét egységének, harmóniájának és erejének szimbóluma; a valóság dinamikus és alkotó középpontja”. Tillich erről viszont azt mondja, hogy „szemantikailag fölösleges”.¹¹

A megújulási mozgalmak teológiája

Sajnálatos tény, hogy a megújulási mozgalmak Magyarországon folyamatosan szembehelyezkedtek a rendszeres és bibliai teológiával, hitpótléknak, felesleges okoskodásnak tekintve ezeket, de szembehelyezkedtek az egyházzal is, azt gondolva, hogy az a hitetlenség fészke, ahonnan jobb kivonulni, elkülönülni, mint megfertőződni benne. Az is tény, hogy még a múlt század elején is, éppen a külső elvárásoknak megfelelni akarva, a felvilágosult értelmiség, közöttük a lelkészek és teológusok jó része, még mindig a racionális teológia, a tradicionális vallásgyakorlat foglyai voltak. Ezen a helyzeten csak részben javított a Debrecenben elindult újortodox reformá-

10 TÖRÖK I.: *Dogmatika*. 69.

11 VÁLYI NAGY ERVIN: *Nyugati teológiai irányzatok századunkban*. Budapest, 1984, 115.

tus irány erősödése. Az egyház- és lelkészellenesség háttérben részben a nyugati küldmisszió beidegződései, missziói módszerei állhattak. Már 1841-től működött Budapesten a Skót Misszió John Duncan személyében, aki kiváló hebraista és Ószövetség-tudós volt, itteni munkásságát a magyarországi zsidóság misszionálására szentelte, tehát küldmissziós módszerekkel és attitűddel munkálkodott egy alapvetően keresztyén országban. Andrew N. Sommerville, aki a század végén érkezett, már a gyülekezetek evangelizálása végett járta az alföldi városokat. A céljai között sajnos neki sem az egyház teljes megújítása állt, hanem a lélekmentést tartotta szem előtt egy olyan közegben, ahol az emberek egyébként az egyház tagjai voltak már. Ezzel óhatatlanul belső feszültségeket és ellentéteket támasztott. Hasonló módon munkálkodtak a Skót Misszió később érkezett lelképásztora is. Missziói céllal és lelkülettel látogattak hozzánk a 20. század elején a nyugati ifjúsági mozgalmak, a Keresztyén Ifjúsági Egyesület (KIE a YMCA mintájára Young Men's Christian Association), a Magyar Evangéliumi Keresztyén Diákszövetség (MEKDSZ), melynek nemzetközi megfelelője a World Student Christian Federation (WSCF) képviselőjében érkezett 1909-ben Magyarországra John R. Mott, aki előadásaival, igeértésével, személyiségének hitelességével nagy hatást gyakorolt a teológushallgatókra és az ifjú kolozsvári tanárra, Ravasz Lászlóra is. Missziói céllal hozták létre 1903-ban Szabó Aladár és dr. Kecskeméthy István kezdeményezésére a Bethánia Egyletet és a század tízes éveiben más egyesületeket is.

A teológiai hatás viszont nem csak angolszász forrásból érkezett hozzánk (mint Victor János, Pongrácz József, Tóth Lajos esetében), hanem egyfelől a holland kálvinizmus teológusait hallgató ösztöndíjasok hoztak haza református teológiai látást (Sebestyén Jenő), másfelől a németországi teológiai megújulást munkáló Karl Barth és teológustársainak hatása volt erős a két világháború közötti időben (Török István, Vasady Béla, Tavaszy Sándor). Ők hiába voltak megtért keresztyének, hiába helyezték életük középpontjába Krisztust, az Ige megértését és az evangélium hirdetését, tisztázták a kor legfontosabb teológiai kérdéseit, a teológiaellenesség és még döbbenetesebb, hogy az egyházellenesség látens módon vagy nyíltan kirajzolódott ellenük, és megfogalmazódott a megújulás missziójában. A gyülekezeteken belül „komoly” hívők külön csoportosultak (mintha lehetne valaki komolytalanul is hívő). A hit a Biblia szerint lehet nagy és kicsi, de mindig komoly, a kicsiny hit is komoly. Ha megfogalmazzuk azt, hogy mi a hit, már nem eshetünk annak hibájába, hogy komoly és nem komoly hitről beszélünk. A hit és a vallástétel kapcsolata K. Barth megfogalmazása szerint: „A keresztyén hit az a döntés, amely által emberek felszabadulnak arra, hogy Isten Igéje iránti bizalmukat és Jézus Krisztus igazságának ismeretét az egyház

nyelvén megvallják, de e világbeli állásfoglalással s mindenekelőtt megfelelő cselekedetekkel és magatartással nyilvánosan is vállalják. [...] Isten Igéjében való bizodal munknak, Jézus Krisztus igazsága ismeretének ez a nyilvános vállalása egyesül abban a fogalomban, amit keresztyén értelemben vallástételnek, hitvallásnak nevezünk”.¹² Ehhez még hozzá kell tennünk azt is, hogy a hit Isten ajándéka.

Az egyház vezetése megpróbálta kanalizálni a megújulási mozgalmakat és ez részben sikerült is, azonban az alapképlet mégis a belső meghasonlottság maradt. Sípos Ete Álmos négy feszültségforrást nevez meg. Az első a pietista, individualista kegyesség, amelyből egyfajta keresztyén felsőbbrendűség táplálkozott, a második a felekezetköziség, vagy inkább felekezet nélküli keresztyénség, amely a hitvalláson alapuló református keresztyén léttel szemben áll. A harmadik az „egyház az egyházban” (ecclesiola in ecclesia) szemlélete, amellyel a református egyház megújulásának ügye helyett, különbözőségük hangsúlyozásával, belülről bomlasztottak. Negyedik feszültségforrás a teológiai képzés kérdése volt. Az egyház megújulását, belső misszióját képviselő teológusnemzedék katedrát kapott ugyan a teológiai akadémiákon, ez azonban kiváltotta a régi gondolkodás híveinek nemtetszését.¹³ Ezek a feszültségek Magyarországon nem vezettek egyház szakadáshoz, mert az Egyetemes Konvent 1922-ben Belmissziói Bizottságot hozott létre, amely országosan is összefogta a misszió ügyét. A református egyház Ravasz László véleménye mellé állt, aki a missziót úgy kívánta kiterjeszteni az egyház egészére, hogy közben a misszióval foglalkozókat rábírja az egyház építésének szándékára. 1933-tól új missziói törvény lépett életbe. Az ellentétek, a teológiai tisztázatlanságok miatt fellobbanó viták, egymás ítéltetése és megbélyegzése mindkét oldalról továbbra is tapasztalható volt.

Népegyház – hitvalló egyház

A második világháború után az ébredés politikai kérdéssé vált, a kommunista diktatúra sem a misszió ügyét, sem az egyesületeket, de még a felekezeti iskolákat sem tűrte meg. A diktatúrát kiszolgáló egyházi vezetés a „misszió” folyamatos hangoztatása mellett minden eszközzel gátat vetett a misszió gyakorlatának. A Debreceni Református Gimnázium 1951 augusztus 28-án tartott tantestületi értekezletén elhangzott igazgatói előterjesztésben, amely híven tükrözi Péter János püspök cinizmusát, azt olvassuk, hogy

¹² BARTH, K.: *Kis dogmatika*, 24.

¹³ Dr. SÍPOS Ete Álmos: „*Kérjétek az aratásnak Urát!*” KRE – KMTI – Harmat, 25–48.

„az egyházi iskolák nem töltötték be missziói feladatukat, hiszen a hitoktatással nem tudtak hitben járó református értelmiséget nevelni. Az egyház feladata pedig a misszió, s nem az, hogy jó színvonalú iskolákat tartson fenn, amelyre az állam is képes. Az egyház egyébként sem tudja végezni misszióját úgy, ha minden pénzt iskolákra pazarolja.”¹⁴ A teológusok és lelkészek is különbséget kezdtek tenni, hitvalló egyház és népegyház között, amivel a teológiai gondolkodásba is felvették a meg hasonlítás korábbi gyakorlatát. Mi hitvallók, ti népegyház sémában kezdtek megszólalni az igehirdetések is. Azonban a népegyház fogalma a teológia területén nem releváns, legfeljebb szociológiai értelemben lehet beszélni róla. Az, hogy az egyháznak népe van és népe volt, nem jelenti azt, hogy népegyházzal kell gondolkodnunk. Ezt a belső meg hasonlítás, amely szinte teljesen megbénítja a missziót, a mai napig nem sikerült leküzdeni. Rendszeres teológiai megfogalmazásban az egyház nem lehet népegyház, nem szükséges kiemelni hitvalló voltát sem, hiszen az egyház ismertetőjegyei közé tartozik a hitének megvallása, az Ige tiszta hirdetése, ezzel a misszió gyakorlása. Manapság fiatal lelképásztor szájából hallani azt, hogy a vasárnapi gyülekezet tagjai közül legtöbben csak szokásból, a népegyházi megrögzöttségükből fakadóan járnak templomba, ha pedig nem abból, akkor is „csak rajongók, de nem követők”. Anakronisztikus negyven év ateista kényszer után, harminc év liberális szemléletű véleményformálás általános közegében azt mondani, hogy van bárki is, aki megszokásból, népegyházi beidegződések okán megy templomba, vagy rendszeresen templomba jár, de nem keresi az Urat, hanem csak rajong érte. Anakronisztikus, értelmetlen és káros az az igehirdetés, amelyben ostromozza, sőt legszívesebben szétkergetné a prédikátor azokat, akik pedig az evangéliumot hallani jönnek a templomba. De nemcsak anakronizmusról kell beszélnünk, hanem az igehirdető arról is elfeledkezik, hogy Jézus „amikor Názáretbe ment, ahol felnekedett, szokása szerint bement szombatnapon a zsinagógába, és felállt, hogy felolvasson” (Lk 4,16). Jézusnak szokása volt szombatnapon a zsinagógába menni. Azért íratott meg mindez, hogy megértsük, hogy jó szokások is vannak, és templomba menni jó szokás. Miért olyan nagy baj az, ha valakinek ma szokása templomba menni? Bibliai értelemben a baj nem ez, hanem az, ha az imádság házáat rablóknak barlangjává teszi valaki. Apró félreértésnek látszik a népegyház és hitvalló egyház el-lentéppár használata, mégis néhány évtized után romboló, merev ítélletével alapjává lett.

14 NÉMETH Tamás: *A vallástánítás története*, in: A Debreceni Református Kollégium Gimnáziuma (1850–2012) Iskolatörténeti tanulmányok. Debrecen, 2012, 330.

Dr. Sípos Ete Álmos „Az igazsághoz ragaszkodva” címmel írt könyvében arról vall, hogy mint hívő lelkipásztornak és lelki tanítónak folyamatosan fel kellett ismernie „azokat a teológiai és ismeretbeli” fogyatékoságokat, amelyekkel nem lehet komoly és maradandó lelki munkát végezni, „de főleg nem lehet egy ébredést eredményesen folytatni, illetve a hitre jutottakat megerősíteni”. „Komolyan foglalkoztatott az a kérdés, hogy mi lett a sorsa a 18. század óta világszerte elindult ébredéseknek. Hová lettek azok következményei? Ha nem bizonyultak maradandónak, vagy elhajlottak valamilyen tévelygő, rajongó irányba, esetleg kiszakadtak az egyházból, mi volt ennek az oka? Ezekre az izgalmas kérdésekre keresve a választ, mindig az ébredések teológiájának és az ébredés idején elhangzó tanításoknak a fogyatékoságaiba botlottam.”¹⁵ Hiányzott tehát a „tisza, bibliai, reformatori” tanítás. Kulcskérdéssé lett az, hogy aki nem alkalmas arra, hogy tanítsák, hogyan lehetne alkalmas arra, hogy tanítson, hiszen a továbbvezetéshez továbbhaladásra van szükség. Majd a szerző könyvében tizenöt olyan témát sorol fel: Szentháromság-tan, predestináció, szabad akarat, üdvözülés útja, megigazulás, megszentelődés, bűneset, óember – új ember, a Szentlélek vezetése, a kegyesség gyakorlása, a református egyházzól, a lelkipásztori munkáról, az evangélizációról, a gyülekezet építéséről, az okkultizmusról, melyek nagyrészt a keresztyén teológia alapvető kérdései. Leírja, hogyan látta a kérdéseket egykor és most. A könyv tanulsága és tragédiája csupán az, hogy a szerző életében ötven év lelkészi szolgálat tetemes része, homályos vagy félreértett teológiai álláspont hangoztatásával folyt le, s ezeket az éveket nem lehet visszahozni. Azt viszont nem róhatjuk fel hibájaként, hogy a szocializmus idején az egyház vezetésével állandó konfliktusban kellett élnie, ezért a missziós munka illegalitásban, katakombamisszióként volt csak gyakorolható. Azt azonban nem lehet elfogadni, hogy esetleg hitelét veszített teológiai tanártól ne lehetett volna mégis tanulni. Jézus nem azt mondta, hogy a farizeusok tanítása önmagában rossz, hanem arról tanított, hogy az életüket ne kövessék, az általuk képviselt ítéletgő, mások vállára elhordozhatatlan terheket tevő, ugyanakkor saját életükben egyáltalán nem gyakorolt magatartástól, a képmutatás kovászatól tartózkodjanak a tanítványai.

A református hitvallásaink tanulmányozása soha nem volt tiltott, s azokban minden lelkipásztor alapvető tanítások tisztázására találhatott. Sajnos a református egyház vezetőinek a szocializmus iránt tanúsított lojális magatartásának elutasítása mára odáig torzult, hogy missziói szemléletű lelkipásztorok minden eszközt elfogadhatónak tartanak, csak nehogy reformá-

15 DR. SÍPOS ETE ÁLMOS: „Az igazsághoz ragaszkodva”. Ébredés Alapítvány, Pécel, 2011, 6.

tus legyen, minden éneket szívesen énekeltetnek, csak nehogy református legyen, ezzel indokolatlanul tovább erősítik a missziói szemlélet és az egyház ellentétét. A felekezeti felbomlása a misszióban tehát nem csökkent, hanem növekedett, és sajnos nem hitvallásos alapon, nem az ökumenikus látás következtében, hanem ötletszerűen növekedett.

Az egyház „természetéből adódóan missziói”

Michael W. Coohen kanadai lelkipásztor, a missziói teológia oktatója a keresztény misszió elméletéhez írt bevezetésében mindenekelőtt leszögezi, hogy a misszió nem a mi missziónk, hanem részvétel „Isten missziójának történetében” (*missio Dei*). A misszió nem lehet egyháztól független, még kevésbé egyházellenes, hiszen az egyház „természetéből adódóan missziói, és missziójának egésze ebből az identitásból fakad”. Lehetetlen dolog az, hogy a tékozló fiú megtér, de az atyai házról nem akar hallani, holott a visszatérés a megbocsátást és az atyai házba való befogadást jelenti. A missziót ezért az ekkleziológiában kell gyökereztetni, az eklézsiának viszont komolyan kell vennie azt a történelmi és kulturális beágyazottságot, amelyben él.¹⁶ Ebből a kiindulási alapból természetesen következik az, hogy a misszióknak meg kell szabadulnia a régi kötöttségeitől, nem szabad többé külső és belmisszióról beszélnünk, hanem csak misszióról, nem szabad többé az egyháztól független, vagy az egyház ellenére végzett misszióról beszélnünk, hanem csakis az egyház missziójáról, amely *missio Dei*.

A missziói tartalomnak és formának az előbbiekhöz kell alkalmazkodnia. Az egyház missziója ezen felül nem épülhet néhány kiragadott bibliai mondatra, hanem a teljes Szentírás megértése és komolyan vétele mellett folyhat. A misszió hitvallásbeli megerősödést kell, hogy magával hozzon, s a régiek hitvallását komolyan kell vennie még akkor is, ha szorgalmazza a mai kornak megfelelő hitvallás megfogalmazását. A hitvallás nélküli misszió pedig nem nevezhető keresztény misszióknak. A mai missziói munkának reformálódnia kell, mégpedig úgy, hogy elhagyva a régi paradigmákat, visszatér a misszió óegyházi paradigmáihoz. A korai egyház első három évszázadának legjellegzetesebb missziói ismérve – fogalmaz Coohen – a gyülekezet vonzereje volt.¹⁷ A keresztyén gyülekezetek pusztája léte, és ezt a kom-

16 GOOHEN, Michael W.: *Keresztyén misszió ma*. Ford. Czövek Tamás, Kálvin Kiadó, 2019. 11–12.

17 GOOHEN, Michael W.: i. m., 117.

munizmus ideje alatt is tapasztaltuk, missziói jelentőségű.¹⁸ Amellett, hogy Pál athéni beszéde arról tanúskodik, hogy komolyan vette a hallgatóságának kulturális hátterét, filozófiai beágyazottságát, a keresztyén tartalmat nem egyeztette, igazította a pogány világ elvárásaihoz (ApCsel 17,22-31). Jézus Krisztus evangéliumának elfogadása, befogadása szakadékot jelent a nem keresztyén kultúrák értékrendje és magatartása, tegyük hozzá, hogy bálványimádása között. Péter apostol első prédikációja végén is arra buzdított: „Szabaduljatok meg végre ettől az elfajult nemzedéktől!” (ApCsel 2,40). Pál apostol szintén erre szólítja fel a római gyülekezetet: „ne igazodjatok e világhoz, hanem változzatok meg értelmetek megújulásával, hogy megítélhessétek mi az Isten akarata, mi az, ami jó, ami neki tetsző és tökéletes” (Róm 12,2.). Jézus imádságában, amit az övéért mondott, így könyörgött: „Én nekik adtam igédet, és a világ gyűlölte őket, mert nem a világból valók. Nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból, hanem hogy őrizd meg őket a gonosztól. Nem a világból valók, mint ahogy én sem vagyok a világból” (Jn 17,14-16). A misszió a keresztyén üzenetet alkalmazza a világban, de nem alkalmazkodik vele a világhoz. A keresztyén életforma, etikai értékrend maga teremt kultúrát, nem pedig kritikátlanul integrálja más kultúrák elemeit.

A misszió és a teológia nem egymás melletti, nem ellentétes, hanem a hitét megvalló egyház igeértésének, hitvallásainak magyarázata, amely a teljes Szentírás üzenetére figyelmeztetve segíti és kontrollálja az Ige hirdetését, az egyház misszióját. Ezen a ponton írhatjuk körül a dogmatika célját is, immár figyelembe véve azt, hogy módszerében nem lehet polemizáló (mint a hitvallás), sem redukáló jellegű, mint az igehirdetés. A dogmatika célja, hogy a történelem különböző korszakaiban elmondandó igehirdetés segítőtje és kontrollja legyen.

Jézus arra figyelmeztet: „Nem tudjátok milyen lélek van bennetek” (Lk 9,55). Sokszor vagyunk abban a meggyőződésben, hogy a legjobban szolgáljuk az evangélium ügyét, vagy teljes szívvel tettünk bizonyosságot, és mégis tévedünk. (Bizonyágtételen természetesen nem keresztyén kegyességünk reklámozását, a vele való dicsekvést értem, sem a magunk ügyeinek, bűneinek bibliai igazolását, hanem a megfeszített és feltámadott Jézus Krisztusról való beszédet, az élő Ige, az evangélium hirdetését.)

18 Vö. HARNACK, Adolf: *The mission and Expansion of Christianity in the First Three Centures*. New York, Harper, 1962, 434–439. Eredeti címe: *Die Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderte*. 4. kiadás (1924) utánnomása, VMCA Verlag, 1985.

Amikor az igehirdetés vagy missziói munka tisztaságáról beszélünk, akkor a dogmatikára, annak céljára és feladatára kell gondolnunk. A dogmatika célja az, hogy az ige hirdetése tiszta maradjon és friss sodrású, el ne posványosodjon, ne fusson téves vágányra. Ha a nagy egységben, a Biblia egészének bizonyágtételében nem talál harmóniát, akkor hiába jutottunk az ige megértésének részletkérdéseiben látszólag komoly mélységekig, bizonytalansággal eltévedtünk.

A dogmatika, mivel a teljes Írás megértésére törekszik, erőszakoskodás nélkül, csak a jelenlétével, de kontrollt gyakorol az igehirdetésen úgy, hogy közben maga is vallástétel marad, azzal a különbséggel, hogy az egész bibliai kijelentést szem előtt tartja. Minthogy az igehirdetés ezzel szemben csak egyetlen részletre koncentrálva beszél ugyanerről, harmóniában kell maradnia a nagyobb egységben meglátott igazsággal úgy, hogy szüntelen figyel rá, és nem nyúgnek, hanem segítségnek tekinti.

A karácsonyi történet példájával könnyen megérthetjük, hogy miről is van szó. Ha gyermekeknek beszélünk a karácsonyi történetről, a csecsemő, jászolba fektetett Jézusról, soha nem szabad elfelejtenünk, amit a dogmatika erről mond. Azt, hogy Jézus Krisztus a világ teremtése előtt van, s a világ Ő általa lett, az Atya ígérete benne teljesedett be, megszületése a megváltás művéhez tartozik hozzá, mert Jézus „egész földi életére nézve” szenvedett, s így értendő a megszületés elszenvedése is. Az inkarnációval Jézus mindenben hasonlóvá lett hozzánk, kivéve a bűnt. Nem úgy értjük természetesen, hogy egy gyermek-bibliaórán mindezekről beszélnünk kellene, de úgy kell szólnunk, hogy semmit ezekből el nem felejthetünk, amíg egyetlen dologról, a jászolban fekvő gyermekről beszélünk. Ha ugyanis elfelejtenénk, az evangéliumot hamisítanánk meg a „fedékenységgel”. Nem mindezekről prédikálunk, hanem mindezek kontrollja alatt szólunk. Ugyanígy akkor is, amikor a dicsőséges Krisztusról teszünk bizonyosságot, azt tudva tesszük ezt, hogy megalázta magát, emberekhez hasonlóvá lévén, szenvedett a keresztfának haláláig (Fil 2,6-10).

A dogmatika megpróbál olyan rendszert adni, amelyben mindezek együtt jelen vannak, s ezáltal kontrollt gyakorolhatnak olyan módon, hogy emlékeztetnek minden igehirdetőt, nehogy a részletkérdések izgalmaiban elmerülve eltévessze szem elől a kijelentés egészét. Tudatosabb teszi azt, amit hiszünk (*fides quae creditur*), és kicsit háttérbe szorítja az élményközpontú gondolkodást, amit a fogyasztói szemlélet ma annyira propagál. Ha valaki csak azt tekinti valóságnak, létezőnek, amit már átélt, ami élménnyé, tapasztalattá lett, tulajdonképpen nem különbözik a racionalista gondolkodástól, a „hiszem, ha látom, hiszem, ha tapasztaltam” szemléletétől. A keresztyén ember számára a tapasztalat ajándék és megerősítés, nem pedig a hitnek

egyetlen alapja. A bibliai hitnek mindig van tárgya, amit hittel hiszünk. Sok veszélyt hordoz magában az is, ha csak „hívóségre” törekszünk (*fides qua creditur*), de nem törődünk a hitünk tárgyával. „Ahol nem fontos a „mit”= a hit tárgya és tartalma: az igazság, csak maga a hitnek mondott lelki állapot, ott legfeljebb hiszékenységről, felszínes vallásosságról van szó, de nem keresztyén hitről.”¹⁹

A dogmatika továbbá, mint rendszerező tudomány, egyetemes kíván maradni. Mikor az igehirdetésben így mondjuk: Jézus Krisztus a te életed megváltója – dogmatikus, tehát egyetemes érvényű megfogalmazásban ez így hangzik: Jézus Krisztus a világ megváltója. Érezzük tehát, hogy a dogmákban azoknak letisztultabb megfogalmazásáról van szó, melyeket az igehirdetésben is elmondunk, s ilyen lévén kontrollálja az igehirdetést, de csak mint ilyen válhat alkalmassá e kontrollfunkció betöltésére.

Az igehirdetés aktualizáló jellege miatt minden korban más, s a dogmatika is az Ige megértését segítve, minden korszak emberének, igehirdetőjének és igeolvasójának újra meg kell, hogy fogalmazza a keresztyén bizonyágtétel tartalmát, ezzel segítve az igehirdetést tisztán megszólalni. A dogmatikának viszont segítségére van az exegézis tudománya, amely azt kutatja, hogy az ószövetségi és újszövetségi bibliai szövegnek mi az elsődleges értelme. Mit jelentett azoknak, akik ott és akkor hallgatták, és próbálták megérteni. Valamint rámutat azokra a jellegzetességekre, amelyek az adott kor gondolkodását, kultúráját jellemezték. Az újabb igemagyarázatok a megértett Ige hatástörténetét is nyomon követik. A misszió során az így megértett Igét kell hirdetnünk, amelynek a Biblia teljes bizonyágtételével összhangban kell megszólalnia.

Egyértelmű a felszólítás: „Az Úr halálát hirdessétek, amíg eljön” (1Kor 11,26). „Mivel tehát a világ a saját bölcsessége útján nem ismerte meg Istent a maga bölcsességében, tetszett Istennek, hogy az igehirdetés bolondsága által üdvözítse a hívőket” (1Kor 1,21).

Az evangélium hirdetése, ami némelykor bolondságnak tetszett és tetszik a minden ismerettel bíró, vagy csupán birkózó emberiségnek annyira, hogy még akik szólják is szégyenkezve, mint valami titkos dolgot adják tovább, tudnunk kell, hogy az evangélium továbbadása parancs, isteni megbízatás. Az evangélium hirdetése mégis szorongató érzések kiváltója azért, mert nehéz nekünk eldönteni, hogy mi az, amit saját bölcsességünk által, és mi az, amit Isten ereje által mondunk.

19 VÁLYI NAGY Ervin: *Minden idők peremén*. Basel/Budapest, 1993, 246.

Isten „bolondsága” bölcsőbb az emberek bölcsességénél, de a mi bölcselkedésünk sokszor szégyent vall az emberek előtt. A missziói igehirdetésben annak, hogy az hirdetett ige lehessen, alapvető kritériuma az Istennek való engedelmesség. Nem magunktól, nem a magunk nevében, nem a magunk bölcsességével kell szólnunk, hanem engedelmisségben, és az Istennek van hatalma arra, hogy emberi gondolatainkon keresztül megérintsen másokat. Gyarlóságunk egyetlen eltörlője az engedelmisség, egyedül az engedelmesen fogadott Szentlélek által lesz a prédikáció hirdetett Igévé. Aki átélte már azt, hogy Isten megáldotta az Igéjét emberi gyarló beszéd által, az tudja, milyen nagy titok ez. Egyéb mértékeink, melyekkel a prédikációt értékeljük, csak a dolgok emberi oldalát érintik: mondhatunk egy prédikációt értelmesnek, érthetőnek, kemény beszédnek, szépnek stb., hirdetett igének csak akkor mondhatjuk, ha engedelmisségben, Isten Lelkének segítségül hívásával hirdették és a gyülekezet engedelmisségben hallgatta meg. Az Ige hirdetése parancs, a hirdetett Ige pedig kegyelem.

Jézus az Ige hirdetéséhez ígéretet köt. „Aki titeket hallgat, engem hallgat, és aki titeket elutasít, engem utasít el, és aki engem elutasít, az azt utasítja el, aki elküldött engem” (Lk 10,16). Az igehirdetés hatását pedig az idősíkok elcsúszásának megértése nélkül nem is lehet mérni. Ugyanis sok esetben az elhintett mag csak évek múlva hozza meg gyümölcsét. Ennek ellenére tudnunk kell, hogy az Ige tett, Isten Igéje nem tér vissza üresen, hanem elvégzi azt, amiért küldetett.

Felhasznált irodalom

- BARTH Károly: *Kis dogmatika*. Ford.: Pilder Mária, Országos Református Missziói Munkaközösség, Budapest
- BARTH, Karl: *Kirchliche Dogmatik*. IV/3 2., Evangelischer Verlag AG., Zollikon-Zürich, 1959
- GAÁL Sándor: *A kezdeményező egyház*. *Dissertationes Theologicae* 7. Debrecen, 2006
- HARSÁNYI Béla: *Református belmissziói munka Kárpátalján a múlt század 20-as, 30-as éveiben*. *Egyháztörténeti Szemle*, 2019 XX. évfolyam 2. szám 74–102.
- DR. GERÉB Pál: *Barth Károly Dogmatikája*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár, 2006
- GOOHN, Michael W.: *Keresztyén misszió ma*. Bevezetés. F. Czövek Tamás, Kálvin Kiadó, Budapest, 2019
- KOVÁCS Ábrahám: *Hitvédelem és egyháziasság*. Magyar Vallástudományi Társaság – L'Harmattan, Budapest, 2010
- PANNENBERG, Wolfhart: *Teológia és filozófia*. L'Harmattan, Budapest, 2009

- DR. SÍPOS Ete Álmos: „Kérjétek az aratásnak Urát!” Forgács Gyula (1879–1941) a magyar belmisszió úttörője. Missziói Tanulmányok 4. KRE – KMTI – Harmat, 2007
- SZALAI András: *Más Jézus, más lélek, más evangélium*. Harmat – Apológia, Budapest, 2011
- Tanulmányok a Magyarországi Református Egyház történetéből 1868–1978*. Studia et Acta Ecclesiastica 5. Szerk.: Dr. Bartha Tibor, Dr. Makkai László, MRE Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, Budapest, 1983
- DR. TÖRÖK István: *Dogmatika*. Free University Press, Amsterdam, 1985
- VÁLYI NAGY Ervin: *Nyugati teológiai irányzatok századunkban*. MRE, Budapest, 1984
- VÁLYI NAGY Ervin: *Minden idők peremén*. Basel/Budapest, 1994